

In aansluiting op deze beschouwingen omtrent de kunst, zet STÄRCKE in het kort zijn meening uiteen omtrent de verhouding van aesthetiek tot ethiek en logiek. Hij gaat daarbij uit van de aanschouwelijke voorstelling, die hij zich maakte van de meest primitieve gevoelens in een primitief wezentje. Deze zouden berusten op centrifugale en centripetale krachten, waaruit dan de erotische driften tegenover de Ik-driften zouden ontstaan. Dan ontwikkelt STÄRCKE hoe, naar zijn meening, uit deze primitieve driften geleidelijk en opeenvolgend de aesthetiek, de ethiek en eindelijk de logiek zich ontwikkelen.

Het is niet mogelijk in kort bestek een overzicht te geven van den rijken inhoud van dit werk. Ik kan slechts aanraden het te lezen.

ADOLPH F. MEIJER.

Die durch tierische Parasiten hervorgerufenen chirurgischen Erkrankungen der Bauchhöhle, von H. KEHL. Sammlung zwangloser Abhandlungen aus dem Gebiete der Verdauungs- und Stoffwechsel-Krankheiten, VIII Band, Heft 3. CARL MARHOLD. Verlagsbuchhandlung. Halle a. s. 1922, 42 bladzijden. Prijs f 0.50.

Een zeer groote titel voor een klein boekje met weinig belangrijke inhoud over een minder belangrijk hoofdstuk der chirurgie, dat niet veel meer is dan een zeer kort en niet zeer onderhoudend literatuuroverzicht.

S. M. KROVELD.

Prof. Dr. W. STORM VAN LEEUWEN, *Oorzaken en behandeling van asthma bronchiale, hooikoorts en verwante toestanden*, in verband met „overgevoeligheid” tegen proteïnen en stoffen van bekende chemische samenstelling. J. B. WOLTERS' U. M., Groningen, Den Haag 1922. Prijs f 7.90

Het verschijnen van een nieuw boek van STORM VAN LEEUWEN is voor mij altijd een reden tot vreugde en, naar ik geloof, zelfs voor hen, die misschien niet volkomen accoord gaan met den inhoud; want men kan de boeken van STORM VAN LEEUWEN „lezen” en behoeft ze niet te bestudeeren. Ongetwijfeld is voor tal van geleerde en nog meer van ongeleerde heeren een zware stijl en een moeilijk te verteren inhoud veel meer een waarborg voor echte wetenschappelijkheid dan een goede, vloeiende of, sit venia verbo, zelfs journalistieke stijl. Ik zou ook ongelijk hebben met te ontkennen, dat dikwijls onder een goeden stijl oppervlakkigheid verborgen is; men keere evenwel de zaak niet om, en breke een goed geschreven boek niet af, juist om zijn goeden stijl.

Bij dit boek doet ons reeds dadelijk aangenaam aan, dat de schrijver tracht de verschillende begrippen, die in de laatste 15 jaar altijd een belangrijke rol spelen, wanneer men spreekt over de in den titel genoemde dingen, scherp te omschrijven en te scheiden,

Ieder, die over anaphylaxie, idiosyncrasie en overgevoeligheid iets moet zeggen of zelfs slechts denken, weet, hoeveel verwarring er heerscht op dit gebied. Deze woorden worden door de verschillende schrijvers in volstrekt verschillende beteekenis gebruikt. Men mag al blij zijn, wanneer — en dit is lang geen regel — de schrijver zich in een artikel aan één bepaalde beteekenis heeft gehouden en men merken kan, met welke definitie men te doen heeft. Nu kunnen weliswaar definitie's nooit verkeerd zijn, wel echter ondoelmatig en het ondoelmatige gebruik van genoemde namen brengt voor den niet zeer goed onderlegden vakman het groote gevaar mee, dat hij dingen voor bewezen en verklaard houdt, omdat zij onder een *naam* zijn ondergebracht, welke voor hem een vaststaand feit vertegenwoordigt.

Het eerste deel van het boek van STORM VAN LEEUWEN bevat een overzicht over de verschillende vormen van overgevoeligheid tegenover dierlijk eiwit, zoowel bij inbrengen in het lichaam langs den weg der ademhaling, als door den mond of ook bij parenterale toediening. De methode van de diagnose der overgevoeligheid wordt besproken, een verklaring gezocht en eindelijk de specifieke therapie van de ziekten, berustend op overgevoeligheid, uiteengezet. De hoofdzaken in dit boek — wat eigenlijk altijd in een geneeskundig werk het geval moest zijn — zijn de therapeutische beschouwingen. Op den voorgrond staat de *behandeling van asthma en hooikoorts*. In overeenstemming met anderen, ziet de schrijver in deze ziekten een verschijnsel eener bijzondere overgevoeligheid en plaatst de geneeswijze, die hij als een der eersten toepaste, onder dit gezichtspunt. Er moet dus een constitutie-verandering van het lichaam worden bereikt en dit kan behalve door een specifieke, tegen de oorzaak gerichte behandeling, ook wel door een niet specifieke worden verkregen.

Wat het asthma betreft, zoo onderscheidt de schrijver met recht scherp de behandeling van de afzonderlijke asthma-aanvallen van die der asthmatische constitutie. Tamelijk gemakkelijk is de behandeling van den aanval. Hij deelt mee, bijna altijd met adrenaline te kunnen volstaan weliswaar met giften, die voor verschillende individuen verschillend zijn en langs proefondervindelijke weg tot op $\frac{1}{10}$ m.G. nauwkeurig zijn te bepalen. Hoofdzaak is echter de *behandeling der asthmatische constitutie*. Hij maakt hierbij in de bestrijding van het lijden weer onderscheid tusschen twee dingen: ten eerste tracht hij de oorzaken, die bij een voorbeschikt individu de aanvallen te voorschijn roepen, uit den weg te ruimen, resp. te voorkomen, en ten tweede streeft hij er naar de voorbeschiktheid te veranderen. Zulke onderscheidingen, zegt de schrijver terecht, zijn gemakkelijker theoretisch dan praktisch door te voeren. De bespreking geschiedt evenwel van dit gezichtspunt uit en zoo behandelt hij de constitutie-wijziging van het lichaam door middel van inspuiting met bacterieele vaccins, melk, pepton (ook giften per os). Slechts terloops noemt hij de andere behandelingsmethoden, de psychische en die met bepaalde vormen van diët.

Het meest is den schrijver gelegen aan de, door hem ingevoerde,

tuberculine-behandeling. Hier moet ik naar het oorspronkelijke verwijzen (zie ook dit *Tijdschrift*, 1921, II, No. 10). Het aantal gevallen, dat STORM VAN LEEUWEN heeft behandeld, schijnt in het boek kleiner, dan werkelijk het geval is. Bij gelegenheid van een refereeravond bij ons, vertelde hij, dat hij meer dan 150 gevallen had behandeld, waarvan betrouwbare gegevens voorhanden zijn. Hiervan is ongeveer 12 à 14 pCt. geheel zonder gevolg gebleven, ruim 50 pCt. is geheel of zeer veel verbeterd en 36 pCt. is geheel hersteld. Wil men onbevooroordeeld blijven, dan kan men dus deze behandelingswijze haar recht van bestaan niet bestrijden. Dit is niet slechts mijn meening, maar — en dit is meer waard, — dit leek mij ook het oordeel van zeer ervaren artsen te zijn bij gelegenheid van genoemden refereeravond.

Over de *hooikoorts-behandeling* eveneens met tuberculine, zegt schrijver, kort samenvattend het volgende: „Omstreeks Januari of Februari met tuberculine-behandeling beginnen, d.w.z. één maal per week een kleine hoeveelheid inspuiten en stijgen, totdat de gift gevonden is, die juist een plaatselijke reactie geeft; dan iets dalen en met de zoo gevonden gift doorspuiten tot het einde van het hooikoortstijdperk. Intusschen de specifieke diagnose maken; in het bijzonder differentieeren tusschen hooikoorts door graspollen of door bloempollen. Doen zich aanvallen voor, dan, zoolang dit noodig is, om den anderen dag inspuiten een kleine gift pollen (thimoty voor de graspollen-gevallen, ambrosia, chrysanthemum of eventueel een ander pollen voor de andere gevallen)”.

Naar analogie met het bij asthma gevondene, geeft hij den hooikoortslidder gedurende de hooikoortsperiode purine-vrij diët.

Samenvattend, geloof ik het volgende te moeten zeggen: Naar mijn overtuiging heeft het geen zin, om over de door bekwame schrijvers voorgeslagen therapeutische methoden te *discuteeren*; men kan hier slechts *feiten* tegenover stellen, d.w.z. ze door een zoo groot mogelijk aantal onderzoekingen ondersteunen of weerleggen. Weerleggen beteekent evenwel, met behulp van een grooter materiaal met gelijke techniek aantoonen, dat het aantal mislukkingen zeer groot is, zoodat het beweerde resultaat een toeval moet zijn geweest, òf aantoonen, dat deze ziekte zonder deze behandeling in een gelijk aantal gevallen is genezen, òf eindelijk, dat men met een andere behandeling nog betere uitkomsten verkrijgt. Eerst wanneer aan één van deze voorwaarden is voldaan heeft het zin, zich over een op zich zelf ongevaarlijke behandelingswijze te uiten.

Ik raad daarom aan het boek opmerkzaam te lezen en den practici in het bijzonder, die langzamerhand gelukkig weer meer behoefte gevoelen om therapeutisch in te grijpen, zich nauwkeurig met de voorschriften vertrouwd te maken.

E. LAQUEUR.